

Sosiaalityön kiistanalainen tieto

■ KYÖSTI RAUNIO

Tony Evans ja Mark Hardy:
*Evidence and Knowledge for
Practice*. Polity Press 2010.

Warwicken yliopiston apulaisprofessori Tony Evans ja Yorkin yliopiston lehtori Mark Hardy haluavat teoksellaan kyseenalaistaa perinteisen näkemyksen tieteellisestä tiedosta parhaana perustana ammatilliselle käytännölle. Kompleksisessa todellisuudessa toimittaessa ei voida tukeutua yhteen oikeaan näkemykseen tiedosta. Tieto tulee ymmärtää moniulotteisena. Tiedosta käydään jatkuvaa väittelyä, sosiaalityön tieto muodostuu kiistanalaiseksi. Kirjoittajat eivät perustele tarkemmin sosiaalityön todellisuuden kompleksisuutta, vaan esittävät tämän itsestään selvänä vaihtoehtona todellisuuden ja tiedon käsittämiseksi yhdenlaisena. Näyttää siltä, että kirjoittajat konstruoivat todellisuuden kompleksisena, jotta voivat käsitellä sosiaalityön tiedon moninaisuutta.

Kirjoittajat ovat huolestuneita kokemustiedon jäämisestä tutkimukseen perustuvan muodollisen tiedon varjoon. Tieteellisen tiedon ja kokemustiedon jännite välittyy myös kirjan nimessä, jossa mainitaan erikseen evidenssi ja tieto. Evidenssi ei kata kaikkea käytännölle merkityksellistä tietoa.

Näyttöön perustuva käytäntö esitetään suuntauksena, joka pyrkii vahvistamaan tieteellistä evidenssiä kokemukseen perustuvan tiedon kustannuksella. Ymmärrys näyttöön perustuvasta käytännöstä on lähtöisin vain kahden britti-

läisen tutkijan, Geraldine Macdonaldin ja Brian Sheldonin, kirjoituksista. Laajemmin näyttöön perustuvan käytännön ymmärtävät yhdysvaltalaiset tutkijat, kuten Edward Mullen, jätetään huomiotta. Kirjoittajien esittelemä brittiläinen näkemys korostaa tiedon hierarkiaa ja satunnaistettua kontrolloitua koetta parhaana tapaan tuottaa luotettava tieto toimenpiteiden vaikutuksista. Tosiasiallisesti näyttöön perustuvassa käytännössä on yleisesti omaksuttu moniulotteinen näkemys käytännölle merkityksellisestä tiedosta. Korostetaan kokemustiedon merkitystä täsmällisen tieteellisen tiedon ohella. Evansin ja Hardyn näkemys näyttöön perustuvasta käytännöstä sosiaalityössä on yksipuolinen ja asiaa tuntemattomia lukijoita harhaan johtava.

Kirjan jäsenitys perustuu SCIE:ssa (*Social Care Institute for Excellence*) laadittuun tiedon lähteiden typologiaan, jossa relevantteja tiedon lähteitä ovat palvelujen käyttäjät, tieteellinen tutkimus, poliittinen ympäristö, työntekijät ja organisaatio. Kirjassa puhutaan palvelujen käyttäjistä, ei asiakkaita, kuten sosiaalityössä yleensä menetellään. Keskeistä on tutkimustiedon hankkiminen palvelujen käyttäjien kokemuksista ja heidän osallistumisensa tasavertaisina tiedon tuottamisen eri vaiheisiin.

Kirjoittajat peilaavat palvelujen käyttäjiä subjektivoivaa tutkimusta käyttäjiä objektivoivaan valtavirtatutkimukseen. Tarkastelut kohdennetaan erityisesti palvelujen käyttäjien tutkimuksen vaikutusvaltaisiin ryhmiin, feministisiin tutkijoihin ja vammaisuuden tutkijoihin. Tutkimuksen tulee sitoutua palvelujen käyttäjien valtaamiseen ja oikeudenmukaisu-

den edistämiseen poliittisesta näkökulmasta, vallan tasoittamisena yhteiskunnallisten ryhmien välillä. Haasteena on poliittisten tavoitteiden liittäminen ammatilliseen sosiaalityöhön. Ammatillisessa käytännössä etusijalla kuitenkin ovat asiakaslähtöiset arvot, kuten ihmisarvo ja itsemäärääminen.

Politiikka tarkoittaa kirjassa toimintapolitiikkaa (*policy*): ohjeita, sääntöjä ja rakenteita, joiden puitteissa sosiaalityöntekijät tekevät päivittäistä työtään. Politiikka voi merkitä työntekijöiden toiminnan tarkkaa ohjeistamista, jolloin poliittikatieto koskee organisaation johdon antamia ohjeita ja menettelytapoja. Politiikka voidaan ymmärtää myös kompleksisempana, jolloin työntekijöiden harkinnalle annetaan keskeinen merkitys politiikan toimeenpanossa. Vaikka sosiaalityö organisoidaan toimiston politiikan puitteissa, työntekijät voivat päätöksillään vaikuttaa siihen, miten politiikka toteutuu perustasolla. Politiikkaa koskevaa tietoa käsitellään molemmista näkökulmista.

Työntekijän tietoa käsitellään välittömästi käytännölle merkityksellisenä, jolloin perustavin ero kulkee muodollisen ja epämuodollisen tiedon välillä. Muodollinen tieto viittaa teoriaan tai tutkimukseen, mutta myös lakiin ja toimintapolitiikkaan, epämuodollinen tieto taas käytännön viisauteen, henkilökohtaiseen kokemukseen, intuitioon ja hiljaiseen tietoon. Epämuodollinen ja muodollinen tieto toimivat perustana erilaisille käytännöille, joita kirjoittajat luonnehtivat sanoilla ”*art versus science*”. Kyse on tiedon ymmärtämisestä yhtäältä praktis-moraalisena, toisaalta teknis-rationaa-

lisena. Näihin liittyviä näkemyksiä käsitellään tasapuolisesti omista luvuissa. Jäin kuitenkin kaipaamaan sen käsittelyä, miten erilaiset käytännöt on mahdollista yhdistää toimittaessa kompleksisessa todellisuudessa.

Työntekijän tietoa käsittelevästä luvusta suuri osa annetaan tietoa koskeville peruskäsitteille, paradigmoille. Teoksessa käsitellään yleisesti kullekin paradigmatyypille ominaisen käytännön peruspiirteitä, vahvuuksia ja heikkouksia. Lukija saa hyvät edellytykset ymmärtää erilaisiin paradigmatyyppeihin liittyviä käytäntöjä ja tehdä valintaa erilaisen paradigmatyypin välillä. Sosiaalityön todellisuuden kompleksisuutta korostavan näkökulman kannalta olisi odottanut paradigmatyypin vahvempaa käsittelyä toisiaan täydentävinä ja yhtä aikaa käytännölle perustaa muodostavina.

Tiedon lajien käsittelyä täydentävät Ian Shawn kirjoittamat organisaation tietoa ja evaluointia käsittelevät luvut. Luvut esittelevät Shawn näkemyksiä, eivätkä ole muiden tiedon lajeja käsittelevien lukujen tapaan yleisempiä katsauksia aiheisiin. Lähtökohdista ei ole tiedon ymmärtäminen hallinnollisen organisaation tai tieteellisen tutkimuksen vaan toimijoiden käytännön kokemuksen kannalta. Tiedonmuodostuksen tulee tukea käytännön kokemuksen esille tuloa, kokemuksesta oppimista ja kokemukseen perustuvan käytännön kehittämistä.

Evansin ja Hardyn mielestä tiedon käytännöllisen merkityksen ymmärtäminen edellyttää paradigmatyypin tuntemista. Paradigmat ovat ratkaisevia sen ymmärtämiselle, mitä sosiaalityöntekijät tekevät, miten ja miksi, vaikka tällaiset

pohdinnat eivät olekaan etualalla sosiaalityön arkipäivässä. Paradigmatyypin käsitellään sosiaalityöntutkimuksen metodologiassa vakiintuneen tyypittelyn mukaisesti positivistista, tulkinnallista, kriittistä ja realistista paradigmatyypin. Kutakin paradigmatyypin käsitellään kolmessa luvussa: yleisesti tietoon johdattelevassa luvussa sekä tutkimustietoa ja työntekijän tietoa käsittelevissä luvuissa. Käsitteilyn hajauttaminen eri lukuihin avaa erilaisia näkökulmia paradigmatyypin, mutta toisaalta tekee kokonaiskuvan muodostamisen hankalaksi.

Paradigmat on paljon käytetty tapa käsitellä erilaisia tieteellistä tietoa koskevia näkemyksiä. Tapa on edelleen käyttökelpoinen, kun tarkastelu kohdennetaan tiedonmuodostuksen perustoihin. On muodostunut tavaksi viitata kuhnilaiseen näkemykseen paradigmatyypin perustavasti erilaisina näkemyksinä todellisuudesta ja tiedosta. Evans ja Hardy katsovat, että sosiaalityössä tulee erilaisuuden ohella kiinnittää huomiota paradigmatyypin välisiin yhtymäkohtiin. Tämä on loogista, sillä paradigmatyypin näkeminen perustavasti erilaisina johtaa sitoutumiseen vain yhteen paradigmatyypin, mikä istuu huonosti käsitykseen kompleksista todellisuutta vastaavan tiedon moninaisuudesta. Kirjoittajat olisivat voineet analysoida paneutumammin sosiaalityölle merkityksellisiä paradigmatyypin yhtymäkohtia, joiden osoittaminen jää ylimalkaisen huomioiden varaan.

Kirjoittajat käsittelevät paradigmatyypin vahvuuksia ja heikkouksia tasapuolisesti, toisiinsa suhteutuen. Positivistinen ja tulkinnallinen paradigmatyypin esitetään vastakohtina. Realismi ja kriittinen teoria sisältävät ”perusparadigmatyypin” mukaisia

ontologisia ja epistemologisia peruskäsitteitä. Positivismin vahva esillä olo on erikoista, koska tämän todetaan usein olevan tieteellisenä näkemyksenä vanhentunut ja merkityksetön. Positivismia kuitenkin tarvitaan varoittavana esimerkkinä kyseenalaisesta tietoa koskevasta näkemyksestä. Myös Evans ja Hardy tarvitsevat positivismia tähän tarkoitukseen. Toisaalta he näkevät, että positivismi on tullut näyttöön perustuvan käytännön vahvistumisen myötä uudelleen ajankohtaiseksi. Positivismia ilmentää satunnaisesti tutkittujen kokeiden suosiminen toimenpiteiden vaikutusten tutkimisessa.

Positivismi ja realismi tarkastelevat käytäntöä vaikuttavina toimenpiteinä. Realismissa selvitetään vaikutuksen empiirisen toteamisen ohella, miten vaikutus syntyy tiettyjen mekanismien aikaansaamana tiettyssä kontekstissa. Mekanismien toiminta nähdään ainutkertaiseksi, mikä asettaa haasteen realistisen tutkimuksen tuottaman tiedon soveltamiselle. Tietoa tilannekohtaisesti sosiaalisesti konstruoituna ja epävarmana korostavassa tulkinnallisessa paradigmatyypin tietoa ei voida soveltaa etukäteen annettuihin ohjeisiin, vaan työntekijän tulee omaksua reflektointi keinona taata, että käytäntö on sekä eettinen että vaikuttava. On myös kyettävä siirtymään itsetietoisuuteen keskittyvästä reflektiosta laajemman sosiaalisen ja poliittisen kontekstin huomioon ottavaan refleksiivisyyteen. Kriittisen teorian näkökulmasta tiedon on oltava arvosidonnaista sekä paikantaa sosiaalityö laajempiin eriarvoisuutta aikaansaaviin sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin järjestelyihin. Kriittisen reflektion on tehtävä työntekijöille mah-

dolliseksi ajatella uudelleen omat olettamuksensa käytännöstä ja toimia toisella tavalla. Reflekt/siivinen ja kriittinen käytäntöön orientoituminen jäävät, kuten näissä yhteyksissä yleensä on tapana, abstraktien periaatteiden tasolle. Lukijan reflektoitavaksi jää, miten periaatteet vievät konkreettisesti käytännön tasolle; miten kriittinen ja reflekt/siivinen orientoituminen voi toimia perustana vaikuttaville toimenpiteille.

Evans ja Hardy esittelevät kirjan johtopäätösluvussa oman näkemyksensä sosiaalityön käytännölle merkityksellisestä tiedosta, joka näyttää kyseenalaistavan aikaisemmissa luvuissa esitetyn. Kirjoittajat katsovat, että filosofiset argumentit ovat keskeisiä tiedon ja käytännön suhteen ymmärtämiselle. Nämä voivat kuitenkin olla etäällä arkisesta sosiaalityöstä. Teoreetikot ovat kiinnostuneita artikuloimaan normatiivisia ideoita siitä, mitä käytännössä pitäisi saavuttaa. Työntekijöillä on kuitenkin tehtävä hoidettavanaan. Tiedon perusluonnetta koskevasta keskustelusta on siirryttävä muutoksen kannalta relevantin tiedon tuottamiseen. Kirjoittajien mielestä sosiaalityössä laiminlyöty pragmatistinen filosofia tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää käytäntö tavalla, joka sopii sosiaalityön tosiasialliseen, ei niinkään idealisoituun luonteeseen. Pragmatistit näkevät tiedon käytännöllisenä välineenä tehtävän toteuttamisessa. Omaksumalla pragmaattinen näkemys voidaan oppia siitä, miten työntekijät saavat asiat toimimaan kompleksisissa tilanteissa.

Kirjoittajien sitoutuminen pragmaattiseen näkemykseen on jossain määrin yllättävä kirjan keskeiseen sisältöön nähden. Lukija voi ihme-

tellä, miksi kirjassa käsitellään useassa yhteydessä paradigmoja eri näkökannoilta, kun näillä ei lopulta näytä olevan merkitystä tiedon toimivuudelle käytännöllisten ongelmien ratkaisemisessa. Toisaalta kirjoittajat epäilevät jo erilaisia tietoa koskevia näkemyksiä käsitellessään, että työntekijät kokevat näihin liittyvät keskustelut etäisiksi arkiselle käytännölleen. Kirjoittajien olisi pitänyt tarkemmin selvittää, miksi erilaisia tietoa koskevia näkemyksiä kuitenkin kannattaa opiskella ja reflektoida käytännön perustana.

Evansin ja Hardyn ohjelmallisen näkemyksen mukaan sosiaalityön todellisuus on kompleksinen ja tätä vastaavan tiedon tulee olla moninainen. Käytännössä tarvitaan monenlaisista lähteistä hankittua tietoa ja ymmärrystä erilaisten paradigmojen merkityksestä käytännölle. Tästä seuraa, että sosiaalityön käytännössä toimivien on tunnettava laajasti erilaisia tiedon lähteitä ja tietoa koskevia näkemyksiä sekä osata käyttää näitä perustana kompleksisessa todellisuudessa toimimiselle. Kirjoittajat eivät asetu johdonmukaisesti minkään tietoa koskevan näkemyksen kannattajaksi – paitsi lopussa esitellyn pragmaattisen näkemyksen, joka esitetään parhaiten sosiaalityön käytäntöä vastaavana käsityksenä tiedosta. Kirjoittajat kuitenkin painottavat epämuodollisen tiedon merkitystä muodolliseen tietoon nähden, todellisuutta subjektiivisesti konstruoivan tiedon merkitystä todellisuutta objektivoivaan tietoon nähden sekä pintaa syvemmällä olevan tiedon tavoittamista pinnan empiiriseen tutkimiseen nähden. Positivismin lähtökohdista tuotetun tiedon nähden vastaavan erityisen huonosti

sosiaalityön kompleksisessa todellisuudessa tarvittavaa tietoa. Näyttöön perustuva käytäntö nähdään positivismin ilmentymäksi sosiaalityön käytännössä.

Kirja on asiantunteva katsaus sosiaalityön käytännön perustana olevaan moninaiseen tietoon. Se antaa kokonaisnäkemyksen sosiaalityön tiedonmuodostuksen keskeisistä kysymyksistä, tiedon lähteistä ja tietoa koskevasta perusnäkemyksistä sekä näiden merkityksestä sosiaalityön käytännölle. Lukija saa hyvät perusteet ymmärtääkseen, miten erilaiset tiedon muodot voivat myötävaikuttaa hyvään ammatilliseen käytäntöön. Käsitelytapa keskustelee erilaisten näkemysten kanssa sekä argumentoi puolesta ja vastaan. Tämä sopii lukijalle, joka haluaa reflektoida käytännön perustana olevaa tietoa monelta kannalta ja päätyä perusteltuun näkemykseen tiedosta. Kirja antaa tilaa lukijan omalle ajattelulle, mutta myös haastaa lukijaa muodostamaan oman näkemyksen sosiaalityön käytäntöä parhaiten vastaavasta tiedosta. Tekstiin on liitetty harjoituksia, joihin sisältyy kysymyksiin vastaamalla lukija voi testata omaa oppimistaan ja näkemystään sosiaalityön tiedosta.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan professori.